

Nr 346.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående höjning av premierna till vissa värnpliktiga m. m.; given Stockholms slott den 4 oktober 1946.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF.

Allan Vougt.

Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 4 oktober 1946.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet anför chefen för försvarsdepartementet härefter följande.

Enligt gällande organisation för försvaret skall behovet av befälspersonal i viss utsträckning fyllas med värnpliktiga. Förutsättningarna för att värnpliktiga skola kunna även utan eget åtagande tagas i anspråk såsom officerare och underofficerare angivas i den år 1941 antagna värnpliktslagen. Värnpliktig, som uttagits för utbildning till officer eller underofficer vid

Bihang till riksdagens protokoll 1946. 1 saml. Nr 346.

1840 46

armén eller kustartilleriet eller till underofficer vid flygvapnet, är enligt denna lag skyldig att utöver vanlig värnpliktstjänstgöring — 450 dagar — efter den första tjänstgöringen om 360 dagar fullgöra fortsatt tjänstgöring, för utbildning till officer under högst 360 dagar och för utbildning till underofficer under högst 180 dagar.

Även beträffande vissa andra värnpliktiga är längre tjänstgöringstid föreskriven. Sälunda är marinen tilldelad värnpliktig, vilken vid navigationsskola avlagt sjökaptens-, styrmans- eller övermaskinistexamen eller maskinistexamen av andra klass skyldig att undergå fortsatt utbildning under 120 dagar, fördelade på två repetitionsövningar om 60 dagar. Vissa värnpliktiga specialister, såsom ingenjörer och läkare, kunna åläggas högst 180 dagars längre tjänstgöring än värnpliktiga i gemen.

För den längre tjänstgöring, som sälunda ålägges vissa värnpliktiga erhålla dessa kompensation i skilda former. Dylik kompensation är även tillerkänd värnpliktig som frivilligt underkastat sig utbildning till reservofficer, till fänrik vid sjövärnsskåren samt till flygförare, bombfällare och navigatör samt flygskytt vid flygvapnet.

Samtliga här avsedda värnpliktiga kunna erhålla räntefritt värnpliktslån på högst 10 år för underlättande av yrkesutbildning eller för utövande av yrke eller näring eller för övergång till annan verksamhet under förutsättning att den förlängda tjänstgöringen bidragit till att framkalla eller öka föreliggande lånebehov. Värnpliktslån utgår med lägst 200 och högst 5 000 kronor. Under sin längre tjänstgöring intaga också dessa värnpliktiga en gynnsammare ställning i familjebidragshänseende än värnpliktiga som undergå första tjänstgöring. Högre penningbidrag utgå efter viss tids tjänstgöring. Jämlikt särskilda bestämmelser räknas den förlängda värnpliktsutbildningen här ifrågasvarande värnpliktiga till godo vid anställning, befordran eller förordnande i statlig och kommunal befattning m. m.

Till vissa av ifrågasvarande värnpliktiga utgå även premier för genomgången utbildning enligt av riksdagen godkända grunder (propositionen 1942: 297, riksdagens skrivelse nr 375). Gällande bestämmelser härom äro sammanfattade i kungörelsen den 21 december 1945 (nr 881) om värnpliktsavlöning. Bestämmelserna innehålla följande.

Värnpliktig, som jämlikt värnpliktslagen ålagts fortsatt tjänstgöring eller utbildning, flygvapnet tilldelad värnpliktig, vilken efter ansökan uttagits för utbildning till flygskytt, flygförare eller bombfällare och navigatör, sjövärnsskåren tillhörande värnpliktig, som uttagits för utbildning till fänrik vid kåren, så ock aspirant och kadett—militärmeteorologaspirant likväl undantagen—äga under vissa villkor åtnjuta premie. I regel utgår icke premie till den, som efter genomgången kadettskola undergår fortsatt utbildning till officer (mot-svarande) på aktiv stat.

Premie utgår enligt 29 § 1 mom. nämnda kungörelse med

a) femhundra kronor till den, som med godkännande vitsord genomgått underofficersutbildning och som antingen icke skall genomgå jämväl kadettskola eller ock helt eller delvis genomgår nämnda skola utan att därvid erhålla godkännande vitsord;

b) ettusenfemhundra kronor till den, som med godkännande vitsord genomgått såväl underofficersutbildning som kadettskola;

c) etthundrafemtio kronor till värnpliktig vid marinen, som avlagt examen vid navigationsskola enligt vad i det föregående sagts, för varje av honom fullgjord repetitionsövning;

d) trehundra kronor till sjökapten eller likställd, som efter ansökan utbildats till reservofficer;

e) femhundra kronor till värnpliktig, som med godkännande vitsord dels genomgått utbildning till flygskytt (grundläggande flygslagsutbildning), dels ock fullgjort minst sex månaders fortsatt flygslagsutbildning;

f) ettusenfemhundra kronor till värnpliktig, som med godkännande vitsord genomgått utbildning till flygförare (grundläggande flygutbildning jämte fullständig flygslagsutbildning) eller till bombfällare och navigatör (förberedande militärutbildning jämte fullständig flygslagsutbildning); samt

g) femhundra kronor till sjövärnsskåren tillhörande värnpliktig, som godkänts i fänrikskurs för kåren.

Från skilda håll ha framställningar gjorts om förhöjning av de fastställda premiebeloppen. Redan då 1946 års statsverksproposition framlades, förelåg en i skrivelse den 5 augusti 1945 gjord framställning i ämnet från *tre representanter för arméns plutonchefs- och troppchefsskolor* (G. Nygren m. fl.). Vid anmälan av anslaget till Armén: Avlöningar m. m. till värnpliktiga anförde jag, att den väckta frågan vore ekonomiskt tämligen vittsyftande och stode i nära samband med 1945 års försvarskommittés arbete, varför åt kommittén uppdragits att ta densamma under övervägande. Även en framställning i skrivelse den 15 februari 1946 av ett antal *elever i då pågående kadettskola* (E. Anderberg m. fl.) har överlämnats till försvarskommittén. Vid 1946 års riksdag yrkades i motionen I: 111 förhöjning av det av Kungl. Maj:t äskade anslaget till de värnpliktigas avlöningar m. m. för utbetalning av högre premier. Statsutskottet (utlåtande nr 4) ansåg sig med hänsyn till att frågan överlämnats till försvarskommittén sakna anledning att närmare ingå på motionärens förslag. Motionen avslogs av riksdagen.

Även *arméns officersutbildningskommitté* har i sitt betänkande (SOU 1946: 38) uttalat, att den ansåge en avsevärd höjning av premierna önskvärd.

I skrivelse den 8 juli 1946 har *överbefälhavaren* med instämmande av försvarsgrensheferna gjort framställning om förhöjning av vissa av här ifrågasvarande premier. Överbefälhavaren har därvid framhållit, att försvarskommittén kunde förväntas framlägga förslag till ny försvarsordning tidigast för budgetåret 1948/49, varför premiefrågan, om den icke behandlades separat, komme att skjutas så långt på framtiden, att allvarlig skada för försvaret därigenom kunde väntas bli följden.

I förenämnda skrivelser från representanter för arméns plutonchefs- och troppchefsskolor samt från elever i den pågående kadettskolan har anförts i huvudsak, att den ekonomiska kompensationen för dem som genomgått underofficers- och officersutbildning ej stode i proportion till de svårigheter i form av fördröjda civila studier, avbräck för dem, som redan inlett sin studie bana, samt försvårad och försenad återbetalning av civila studieskulder, som tjänstgöringen medförde för den värnpliktige. Därjämte har framhållits, att de nu

varande förhållandena även medförde ogynnsamma verkningar för försvaret, i det att elev oftast ej nådde bästa möjliga resultat och ej tillgodogjorde sig utbildningen på tillfredsställande sätt av risk att kommenderas till fortsatt tjänstgöring. Officersutbildningskommittén har uttalat, att premierna enligt kommitténs mening icke motsvarade den enskildes uppoffringar i form av förlorad arbetsförtjänst, förlorad studietid och förlorade meriter inom vederbörande civilt yrke.

Överbefälhavaren har till stöd för sin framställning anfört följande.

De olägenheter, som förorsakas av den förlängda värnpliktstjänstgöringen, äro för de värnpliktiga främst av ekonomisk art. Befälsutbildningen medför försenad civil utkomst, direkt eller — genom försenad civil utbildning — indirekt. Nuvarande läge på den fria arbetsmarknaden med rikliga arbetstillfällena och goda löneförhållanden kommer denna olägenhet att framträda med ökad skärpa. Härtill komma de hämmande verkningar, som olust inför förlängd militärtjänstgöring i och för sig medföra.

Allmänt råder bland värnpliktiga uppfattningen, att olägenheterna av befälsutbildningen icke uppvägas av de särskilda förmåner, som bjudas. Vid undersökningar, företagna av försvarsstabens personalvårdsavdelning, har klart framgått, att de ekonomiska faktorerna ha en dominerande inverkan på de värnpliktigas inställning till tjänstgöringens förlängning vid befälsutbildning. Vid infanteriets kadettskola ha i svar på fråga om »det ekonomiska avbräck, som den med ett år förlängda värnplikten vållar» 43 elever av 144 uppskattat detta till 2 000—3 000 kronor samt 86 elever till 3 000—10 000 kronor. Endast 15 ha uppgivit en summa mellan 500 och 2 000 kronor. Även utan en närmare prövning av dessa siffror torde man kunna utgå ifrån, att med nuvarande allmänna löneläge den ekonomiska förlusten snarare ligger över än under 3 000 kronor. Med hänsyn härtill är nu utgående premie för befälsutbildning till officer, 1 500 kronor, icke tillfyllest för att kompensera det ekonomiska avbräck den värnpliktige måste räkna med. Än mindre kan den framkalla konkurrens bland de för befälsutbildning bäst lämpade om kommendering till förlängd utbildning.

Då dessutom övriga förmåner av ekonomisk och annan art icke av de värnpliktiga tillmätas större betydelse, kan möjligheten till befälsutbildning för närvarande icke utgöra någon lockelse utan är tvärtom något som man försöker undandraga sig. Ambitionen och arbetsglädjen — hos både elever och befäl — kunna icke undgå att lida men härav. I en del fall lyckas dessutom för uppgiften väl lämpade att dra sig undan, medan mindre lämpliga få träda i deras ställe. Dylika tendenser ha efter beredskapens upphörande framträtt med ökad styrka och kunna befaras öka än mer. Om icke ändring åvägbringas, kunna dessa omständigheter medföra allvarliga konsekvenser icke blott för ifrågavarande befälsutbildning utan även för hela värnpliktsutbildningen, särskilt vid armén. Det är för krigsorganisationens stabilitet och effektivitet av fundamental betydelse, att till befälsutbildning kan uttagas de värnpliktiga, som härför ha de bästa förutsättningarna. Omständigheter, som fresta dessa att undandraga sig befälsutbildning med påföljd att mindre väl lämpade i stället tagas i anspråk, måste undanröjas.

I fråga om premiernas storlek har såväl från personalhåll som av överbefälhavaren föreslagits fördubbling av de för underofficers- och officersutbildning utgående premierna om 500 respektive 1 500 kronor till 1 000 respektive 3 000 kronor. Överbefälhavaren har jämväl föreslagit, att premien till sjö-

kapten eller likställd, som efter ansökan utbildats till reservofficer, 300 kronor, fördubblas till 600 kronor. De höjda premierna ha ansetts böra komma även dem till del som redan påbörjat sin utbildning. Sålunda ha förenämnda elever i kadettskola anført, att även eleverna i 1945/46 års plutonchefs- och kadett-skolor borde erhålla de högre premierna. Överbefälhavaren har anført, att det vore önskvärt, att bestämmelserna om utbetalning av de högre premierna utformades så, att de tillkomme även de värnpliktiga befälslever, som under innevarande budgetår avslutade sin befälsutbildning.

Överbefälhavarens framställning utmynnar i hemställen att redan till riksdagens höstsession förslag framläggas om fördubbling av de premier, som enligt a), b) och d) i det föregående utgå till värnpliktiga efter genomgången officers- respektive underofficersutbildning, från 1 500 kronor, 500 kronor och 300 kronor till 3 000 kronor, 1 000 kronor och 600 kronor.

Försvarets civilförvaltning har i utlåtande över överbefälhavarens framställning anført, att det vore ytterst vanskligt att bedöma i vad mån gynnsammare betingelser i de hänseenden överbefälhavaren anført kunde skapas genom förhöjning av premierna bland annat därför, att de ekonomiska olägenheterna av den förlängda utbildningen syntes vara betydligt skiftande. Även om full kompensation för det av militärtjänstgöringen vållade avbräcket i vederbörandes civila verksamhet icke kunde under alla förhållanden beredas envar, som uttoges till officers- eller underofficersutbildning, syntes dock av skäl som överbefälhavaren anført en väsentlig höjning av premiebeloppen nu böra vidtagas. Enligt civilförvaltningens mening vore det för undvikande av de utav överbefälhavaren påtalade tendenserna ofrånkomligt, att premiebeloppen så avpassades, att de, åtminstone för flertalet av de till dylik utbildning uttagna, vore bättre ägnade att såvitt möjligt eliminera olägenheterna av en fördröjd återgång till civil verksamhet och därmed även bidra till att skapa intresse för uppgiften. Civilförvaltningen ville därför tillstyrka bifall till överbefälhavarens förslag.

I fråga om avgränsningen av rätten till de högre premierna har civilförvaltningen, under framhållande att ett genomförande av överbefälhavarens förslag härutinnan skulle medföra orättvisor, föreslagit en övergångsordning som innebär, att tidpunkten för avslutandet av underofficersutbildningen skall vara avgörande för rätt till förhöjd premie.

Försvarsväsendets lönenämnd har ansett det med hänsyn till statsutskottets förenämnda uttalande i ämnet möta svårigheter att taga ställning till överbefälhavarens förslag. Då emellertid omedelbara åtgärder funnits vara påkallade för att åstadkomma en fullgod rekrytering av officers- och underofficersutbildningslinjerna för värnpliktiga, hade lönenämnden ansett sig för sin del icke böra framställa erinran mot att överbefälhavarens förslag genomfördes såsom en provisorisk åtgärd i avbidan på resultatet av försvarskommitténs arbete.

1945 års försvarskommitté har i utlåtande i ärendet anført i huvudsak följande.

Överbefälhavaren syntes i sin skrivelse ha anfört övertygande skäl för att omedelbara åtgärder borde vidtagas i syfte att förbättra den ekonomiska kompensationen till värnpliktiga, som genomgått godkänd officers- eller underofficersutbildning. Det förslag, som överbefälhavaren i sådant avseende framlagt, syntes icke i och för sig giva anledning till erinran. Emellertid syntes konsekvensen fordra, att de premier, som utginge till vissa andra värnpliktiga, bleve föremål för motsvarande förhöjning. Försvarskommittén syftade härvid på de premier, vilka utginge till värnpliktig flygande personal jämlikt punkterna e) och f) i kungörelsen om värnpliktsavlöning. Övervägas borde måhända vidare, om icke en höjning av premierna kunde vara motiverad även beträffande värnpliktiga, som uppfyllde de i punkten c) i samma författningsrum angivna förutsättningarna. Detta vore emellertid en fråga, som icke låte sig bedöma utan närmare utredning.

Huruvida den ifrågasatta förhöjningen av premierna även borde tillkomma värnpliktiga, som under innevarande budgetår avslutade sin befälsutbildning, vore ett spørsmål, på vilket försvarskommittén ej funnit anledning ingå.

I detta sammanhang torde böra till behandling upptagas fråga om utnyttjande i försvarets tjänst av befälsutbildade värnpliktiga jämväl efter utträdet ur värnpliktsåldern.

I skrivelse den 13 november 1945 har *chefen för armén* gjort framställning om rätt för värnpliktig, som undergått befälsutbildning, att efter utträdet ur värnpliktsåldern frivilligt kvarstå vid försvaret såsom värnpliktig. Till stöd för framställningen har anförts i huvudsak följande.

Den årliga avgången av värnpliktigt befäl — i samband med värnplikts-tidens utgång — komme i första hand att drabba lokalförsvarsförbanden, där huvuddelen av det äldre värnpliktiga befälet vore krigsplacerad. För att ersätta den sålunda avgångna befälspersonalen erfordrades omskolning av yngre värnpliktigt befäl för tjänstgöring vid lokalförsvarsförbanden med deras säregna uppgifter. Denna omskolning borde i regel anordnas vid den efterutbildningsövning om trettio dagar, som enligt värnpliktslagen ägde rum före utgången av adertonde året efter inskrivningsåret. Tillgången på för sådan omskolning lämpligt värnpliktigt befäl vore emellertid knapp, ett förhållande som komme att bli än mera framträdande på grund av värnpliktskontingenternas beräknade nedgång under lång tid framåt. Det vore därjämte att förutse, att endast en mindre del av det värnpliktiga befälet komme att delta i den frivilliga befälsutbildningen för att på så sätt bibehålla innehavda kvalifikationer och förordnanden. Med hänsyn till vad som sålunda framhållits och då bland annat en planerad omorganisation av luftbevakningen kunde komma att medföra ett ökat befälsbehov, syntes ganska snart avsevärda vakanser komma att uppstå i krigsorganisationens befälsbefattningar, därest icke särskilda åtgärder vidtoges.

Jämlikt reservbefälkungörelsen för armén kunde vid värnpliktstidens utgång av det värnpliktiga befälet blott ett fåtal — värnpliktiga kaptener (ryttmästare) och fanjunkare (styckjunkare) som ådagalagt särskild lämplighet — komma i fråga för anställning i reserven. Den stora huvuddelen av det värnpliktiga befälet försvunne helt ur försvarsorganisationen vid värnpliktstidens utgång och kunde därefter militärt utnyttjas endast inom hemvärdet och såsom krigsfrivilliga vid mobilisering. Inom hemvärdet komme emellertid det f. d. värnpliktiga befälet under den närmaste tiden i stor utsträckning endast att kunna anställas såsom meniga, enär befälsposterna i regel vore besatta och omsättningen vore långsam. Det vore därför förklarligt, att personal, som

nyligen innehåft befälsbefattningar inom armén, i allmänhet icke under sådana villkor vore hågade inträda i hemvärdet. Ej heller syntes tjänstgöring såsom krigsfrivilliga vid allmän mobilisering eller förstärkt försvarsberedskap innebära någon större lockelse, om icke personalen knötes till försvarsorganisationen redan under fredstid och härunder bereddes möjlighet att bibehålla för krigstjänstgöring erforderliga kvalifikationer.

Det vore därför tydligt, att andra vägar borde sökas för att även efter värnpliktstidens utgång utnyttja den kvalificerade befälspersonal, som i många fall fortfarande vore militärt användbar, framför allt vid lokalförsvarsförbanden. Sälunda syntes möjligheter böra skapas att på frivillighetens väg vid armén kunna behålla lämpligt värnpliktigt befäl på sådant sätt, att de redan under fredstid kunde krigsplaceras.

En sådan anordning skulle säkerligen även inverka fördelaktigt för det frivilliga försvarsintressets bibehållande.

Chefen för armén har ansett, att det avgångna värnpliktiga befälets inordnande i försvarsorganisationen under fredstid lämpligen borde möjliggöras genom ett tillägg till värnpliktslagen, och har framhållit, att därigenom samtliga fredsfrågor bleve automatiskt lösta, varjämte personalen i egenkap av värnpliktiga skulle bli på ett fast sätt knuten till krigsmakten.

Beträffande personalens förmåner i fredstid har arméchefen föreslagit i huvudsak följande.

Personalen borde äga rätt att bära uniform i likhet med vad som föreskrevs för värnpliktiga samt äga möjlighet att genom fullgörande av repetitionskurser kunna bibehålla innehavd tjänstegrad (tjänsteklass). Några befördringskurser borde däremot icke förekomma för ifrågavarande personal. Vidare syntes utrustning under frivillig tjänstgöring i fredstid kostnadsfritt böra ställas till förfogande av kronan på samma sätt som vore föreskrivet för i frivillig befälsutbildning deltagande medlem tillhörande Centralförbundet för befälsutbildning.

I fråga om formerna för personalens anknytning till försvaret efter utträdet ur värnpliktsåldern har arméchefen anfört följande.

Personalen syntes lämpligen böra teckna avtal gällande 4 år i sänder med vederbörlig truppregistreringsmyndighet. Möjlighet borde finnas att kvarstå intill 60 års ålder för värnpliktiga officerare och underofficerare och intill 56 års ålder för värnpliktiga underbefäl. Endast sådan personal borde ifrågakomma, som lämpligen kunde bibehålla tidigare innehavd krigsplacering eller omkrigsplaceras i annan befattning motsvarande vederbörandes utbildning och grad. Avtal borde vidare vara fullt bindande för krigstjänstgöring och icke medge större möjligheter till uppskov än för värnpliktiga. För förnyande av avtal borde dessutom fordras genomgång av vederbörlig repetitionskurs motsvarande vederbörandes grad. För den, som frivilligt kvarstode såsom värnpliktig officer eller underofficer vid armén intill 60 års ålder, skulle således erfordras tvenne repetitionskurser, fullgjorda före 52 respektive 56 års ålder, och för den som kvarstode såsom värnpliktigt underbefäl intill 56 års ålder en repetitionskurs, fullgjord före 52 års ålder.

Chefen för armén har framhållit, att de enda ekonomiska konsekvenser i fredstid, som ett ianspråktagande av förutvarande värnpliktigt befäl enligt föreslagna grunder komme att medföra, vore tillhandahållande av utrustning under tjänstgöring och eventuella utgifter i samband med genomgående av repetitionskurser. Då repetitionskurserna utan olägenhet kunde ske i form

av fritidsutbildning — d. v. s. under kvällar och söndagar — komme de icke att medföra särskilda kostnader i form av naturaförmåner eller avlöning. Kurserna borde fullgöras i anslutning till Centralförbundets för befälsutbildning repetitionskurser för övrigt värnpliktigt befäl. Då här ifrågavarande elever komme att fördelas över hela landet, syntes de kunna inrymmas i Centralförbundets lokala utbildningsorganisationer utan att föranleda särskilda kostnader för instruktörer, lokaler eller dylikt.

I den mån personalen i fredstid behöfve tagas i anspråk för att genom frivillig tjänstgöring i innehavda eller motsvarande krigsplaceringsbefattningar möjliggöra anordnande av luftförsvarsövningar och dylikt måste helt naturligt avlöning och naturaförmåner utgå såsom för övrig personal. Dessa kostnader komme att uppstå, oberoende av vilken personalkategori som utnyttjades vid övningarna, och borde gäldas av anslaget för vederbörlig övning.

Överbefälhavaren har i avgivet utlåtande tillstyrkt, att till värnpliktslagen fogas ett tillägg i det av arméchefen angivna syftet. Överbefälhavaren har funnit sannolikt, att åtskilliga av de befälsutbildade gärna skulle se, att deras under befälsutbildningen förvärvade färdigheter kunde bliva nyttiggjorda inom försvarsorganisationen även efter det de utträtt ur värnpliktsåldern. Att ett vidare utnyttjande av sagda färdigheter än vad värnpliktslagen för närvarande medgäve måste ur det allmännas synpunkt vara förmånligt syntes i och för sig obestriddigt och bleve än mer påtagligt med hänsyn till den hotande befälsbristen. Cheferna för marinen och flygvapnet, som av överbefälhavaren hörts i ärendet, hade intet haft att erinra.

Även 1945 års försvarskommitté har tillstyrkt bifall till framställningen och funnit önskvärdt att, vid sidan av de begränsade möjligheterna till anställning i reserven, ytterligare möjligheter skapades för att på frivillighetens väg kunna inom krigsmakten behålla lämpligt värnpliktigt befäl på sådant sätt, att vederbörande redan under fredstid kunde krigsplaceras. Frågan hade för den närmaste tiden särskild aktualitet beroende på att ett avsevärt antal värnpliktiga i de berörda åldersklasserna under beredskapstiden utbildats för och använts i sådana befälsbefattningar som här avsåges och i vilka de även i fortsättningen lämpligen kunde krigsplaceras. Möjligen skulle mot förslaget kunna invändas, att det grepe in över de personalkategorier, som nu stode till förfogande för hemvärnets och civilförsvarets rekrytering. Såvitt försvarskommittén kunde bedöma, syntes emellertid berörda personalkategorier icke komma att för lokalförsvarsförbanden tagas i anspråk i sådan omfattning, att hemvärnets och civilförsvarets rekrytering nämnvärt skulle påverkas av förslagets genomförande.

*Departements-
chefen.* De premier, som utgå till vissa värnpliktiga, vilka fullgjort längre tjänstgöring än övriga värnpliktiga, äro avsedda som compensation för det avbräck i civil verksamhet som vållas dessa värnpliktiga. Att utforma denna ersättning så att full rättvisa vederfares envar är givetvis ogörligt. En allmän omprövning av det nuvarande compensationssystemet kan icke nu ifrågakomma. Resultatet av försvarskommitténs arbete måste på detta område avvaktas. Emellertid

synes läget vara sådant, att den kompenstation som nu erbjudes icke är tillräcklig för att väcka intresse för den förlängda utbildningen. Tyvärr förekommer det i icke ringa omfattning att de värnpliktiga försöka undandraga sig uttagning till officers- och underofficersutbildning. Med hänsyn till försvarets intresse att kunna bland de värnpliktiga utvälja de bästa till fortsatt utbildning synes det därför nödvändigt att snarast förbättra de förmåner som äro förenade med den längre utbildningstiden. Den enda framkomliga vägen synes i nuvarande läge vara en höjning av premierna. Jag vill därför förorda en dylik höjning men vill erinra, att åtgärden bör betraktas såsom ett provisorium. Anledning att ånyo ompröva frågan kan yppa sig vid en eventuell omreglering av penningbidragen till de värnpliktiga. I ärendet framförda önskemål om ändringar i utbildningstiden samt om sättet för utbetalning av premierna upp-tager jag icke nu till behandling.

Överbefälhavarens förslag i ämnet innebär, att premiehöjningen begränsas till vissa kategorier premieberättigade, nämligen till dem som genomgått underofficers- och officersutbildning samt sjökaptan eller likställd, som efter ansökan utbildats till reservofficer. Grunden för avgränsningen torde ha varit, att intresset för fortsatt utbildning bör stimuleras hos dem som ur ett större skikt utväljas eller eventuellt tvångsuttagas till dylik utbildning. Med denna utgångspunkt bör, såsom försvarskommittén föreslagit, jämväl de värnpliktiga vid flygvapnet, som utbildats till flygskyttar, flygförare eller bombfällare och navigatörer, principiellt erhålla högre premier. För sjövärnsskåren tillhörande värnpliktiga, som godkänts i fänrikskurs för kåren, har icke någon premiehöjning ifrågasatts. Jag finner heller icke anledning att i detta sammanhang föreslå någon höjning av nu utgående premier till dessa värnpliktiga. Från den angivna utgångspunkten synes icke heller någon premiehöjning böra nu ifrågasättas för den fortsatta utbildning som åligger värnpliktiga vid marinen, vilka avlagt examen vid navigationsskola.

Mot de av överbefälhavaren och försvarskommittén föreslagna beloppen vill jag icke framställa erinran. Beträffande övergången till de högre premierna ha olika förslag framförts. För egen del anser jag, att som huvudregel bör kunna gälla, att den högre premien skall utgå för premieberättigande utbildning eller tjänstgöring, som påbörjats efter tidpunkten för ikraftträdandet av de nya bestämmelserna om premier. Denna tidpunkt bör lämpligen vara den 1 januari 1947. Med hänsyn till den långa tjänstgöringstiden för de till officersutbildning uttagna eller antagna värnpliktiga och för de värnpliktiga som undergå utbildning till flygförare eller bombfällare och navigatörer, vill jag emellertid föreslå, att premierna för utbildning, efter genomgången underofficersutbildning, vid 1946—1947 års kadettskolor samt för den utbildning till flygförare eller bombfällare och navigatör, som pågår vid utgången av december 1946, bestämmas till 2 500 kronor. Den föreslagna huvudregeln medför, att i visst fall, nämligen beträffande underofficersutbildningen vid flygvapnet, premie kommer att utgå helt enligt de äldre bestämmelserna för utbild-

ning, som pågår vid utgången av december 1946. Då motsvarande utbildning under i huvudsak samma tidsperiod vid de övriga försvarsgrenarna avslutats redan före nämnda tidpunkt, medför detta dock icke någon särställning för flygvapnets personal.

Jag föreslår således, att i 29 § 1 mom. a), b), d), e) och f) kungörelsen den 21 december 1945 (nr 881) om värnpliktsavlöning omförmälda premier till vissa värnpliktiga från och med den 1 januari 1947 utgå med respektive 1 000 kronor, 3 000 kronor, 600 kronor, 1 000 kronor och 3 000 kronor samt att premierna enligt b) och f) övergångsvis utgå med 2 500 kronor. Den årliga kostnadsökning som ett bifall till detta förslag innebär torde komma att uppgå till omkring 2 500 000 kronor. Det lärer få ankomma på Kungl. Maj:t att — i anslutning till vad nu anförts — meddela erforderliga bestämmelser rörande premierna och rörande övergången till de nya grunderna.

Det av chefen för armén framlagda förslaget om rätt för värnpliktig, som undergått befälsutbildning, att efter utträdet ur värnpliktsåldern frivilligt kvarstå vid försvaret kan jag tillstyrka. Såsom av arméchefens skrivelse framgår beräknas tillgången på värnpliktigt befäl vid lokalförsvarsförbanden bli knapp, och det synes mig därför välbetänkt att så länge som möjligt utnyttja det befäl, som redan erhållit utbildning för ändamålet.

På sätt chefen för armén föreslagit torde de befälsutbildade värnpliktiga, som därtill äro villiga, böra genom personliga kontrakt bindas vid försvaret. Kontrakten böra avse skyldighet att under en bestämd tidsperiod stå till förfogande med samma förpliktelser som om vederbörande varit värnpliktiga, främst tjänstgöringsskyldighet under beredskap och krig. Det förutsättes, att endast sådan personal kommer i fråga, som lämpligen kan bibehålla tidigare innehavd krigsplacering eller kan omplaceras i annan krigsbefattning motsvarande vederbörandes utbildning och grad.

Vad chefen för armén föreslagit beträffande personalens ekonomiska förmåner i fredstid har icke givit mig anledning till erinran. Kostnaderna böra bestridas från de anslag, som bekosta motsvarande utgifter för värnpliktiga. Även förmånerna under krigstjänstgöring böra överensstämma med de för värnpliktiga gällande.

Enligt myndigheternas förslag skulle i här avsett syfte införas ett tillägg till värnpliktslagen, enligt vilket den, vilken såsom värnpliktig utbildats till befäl, skulle äga att efter frivilligt åtagande kvarstå såsom värnpliktig efter utgången av värnpliktstiden, dock längst till och med det kalenderår under vilket han fyllde 60 år.

För egen del har jag ansett mig icke för närvarande böra tillstyrka ändring i värnpliktslagen. Det är här fråga om frivilliga avtal och något behov av särskilda lagbestämmelser därom synes icke föreligga. Detta utesluter givetvis icke, att i de bestämmelser, som kunna varda meddelade i ämnet, föreskrives, att vederbörande i vissa avseenden skola äga samma ställning som om de varit värnpliktiga.

Det är min avsikt att, därest riksdagen icke har något att erinra mot den

föreslagna anordningen, som i vissa hänseenden föranleder kostnader för försvaret, föreslå Kungl. Maj:t att enligt i det föregående angivna grunder meddela erforderliga bestämmelser i ämnet. Jag utgår från att om så prövas lämpligt även förutvarande landstormsofficerare och personal av andra kategorier med likartad utbildning skola kunna anknytas till försvaret på sätt här förutsatts.

Under åberopande av vad jag anfört rörande premier åt värnpliktiga får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att medgiva förhöjning, enligt av mig i det föregående förordade grunder, av till vissa värnpliktiga utgående premier.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Lennart Österholm.
